

Резюме и справка с приносите в монографията „Случайности. Историческа типология“, 2016 г.

Начално представяне

В монографията „Случайности. Историческа типология“ се изследва *идеята за случайността* през нейното историческо и концептуално развитие като са отделени пет основни и типични понятия:

- *Случайността като алтернатива*: случайното е това, което би могло да бъде по друг начин;
- *Случайността като причина*: случайното е това, което е недостатъчно определено чрез своите причини;
- *Случайността като некаузална отнесеност*: случайното е неопределено и некаузално свързване между (независими) неща;
- *Случайността като процес*: случайното е това вероятно събитие, което в своята процесуална индивидуалност е непредвидимо;
- *Случайността като обект*: случайното е това, което е информационно хаотично и сложно в себе си;

Представените типове на случайността не са толкова идеални конструкции, че да нямат директен емпиричен еквивалент; напротив, това са съвсем конкретни формулировки, които имат ясен исторически произход и контекст, множество различни влияния (проспективни и дори ретроспективни), а понякога представляват математизации със съвсем конкретно практическо приложение. От друга страна, те имат и надреден характер, тъй като понятията за случайност не се отнасят просто до емпирични твърдения, а са и начин за схващане и осмисляне на тези твърдения – т.е. те са понякога и модел за разбиране. Именно затова подходът е **историко-типологичен**, като опитва да съчетае тези две страни в едно единно цяло.

В книгата се поставя ключовия въпрос: може ли изобщо да се мисли случайността и как най-типично се случва това в историята на философията и науката? По-основният въпрос „има ли изобщо нещо случайно?“ не е цел на изследването, но е неизбежен, макар и страничен ефект от разгръщането на самата историческа типология, така че и той получава частичен (положителен) отговор.

Общата структура на книгата

В **първия дял** се представя подходът и *хипотезата*, като се въвеждат основните типологии, понятия и термини – това е самият модел за осмисляне на случайността. Във **втория дял** се дават *примери* – четири образцови и различни подхода към случайното в история на философията (Платон, Аристотел, Кант и Хегел). Към тях са добавени три екскурса на философи от XX век (Дерида, Лакан, Юнг), които

проблематизират или довеждат до крайност някои от изложените идеи в основния дискурс. Като цяло във втория дял са изведени три понятия за случайност и общата *парадигма срещу случайността*. **Третият дял** пък очертава съвременния *контекст на случайното* през два допълнителни термина – шансът в теория на вероятностите и произволността в теория на информацията. Така понятията стават общо пет. Междувременно се илюстрира как настоящият контекст на случайността се противопоставя на парадигмата срещу случайността. **Четвъртият дял** представя по-свободни *размишления* върху така очертаната историческа типология. Там се извеждат три общи характеристики на случайното с оглед на извършеното изследване и се предлага едно ново, екскурсивно понятие за случайност. След хипотезата, примерите, контекста и размишленията следват *закономерното заключение и приложенията*, които оформят **петия и шестия дял** от книгата. Там се излагат някои по-обща изводи върху типологията, има кратък исторически преразказ на преминатия път, няколко различни схеми, един кратък етимологичен речник и една финална таблица, която резюмира квинтета. **Библиографията** накрая се състои само от пряко цитираните произведения.

Приноси моменти в изследването:

1. Формулиране и детайлно представяне на основните философско-научни понятия за случайност под формата на **историческа типология**. Типологията е съпоставена с други съществуващи (и всъщност непълни) типологии.
  - a. Направен е последователен анализ на типологическите и историческите отношения между петте понятия, като типологическият и историческият анализ дават различни посоки и резултати [Обобщение на 361-372 с.].
  - b. Сравнени са множество разнородни автори – от Платон през Лакан до Колмогоров, – които много рядко се съпоставят (някои от тях не ми е известно да са сравнявани изобщо). Това е и форма на проверка за устойчивостта на представената типология.
2. Проследяване на историческата и типологична роля на най-главните редукции на случайността (**парадигмата срещу случайността**) и отношението на парадигмата към квинтета от понятия при различни автори.
3. Конкретни приноси при анализите на класически философски произведения:
  - a. Чрез ролята на понятието за случайност са разграничени три различни инстанции (*πλανωμένη αίτία*, *ύποδοχή* и *χώρα*) в рамките на така наречения трети вид в диалога *Тимей* на Платон [вж. гл. 3 от книгата].
  - b. Сравнени са двете основни разбираня за случайност при Аристотел (C_1 и C_2). А чрез метода на субординираните опозиции е представено по-детайлно отношението между *τύχη* и *αύτόματων* в глава 6 от книга II във *Физика* [гл. 4].
  - c. Съпоставени са трите *Критики* на Кант спрямо ролята на понятието за случайност във всяка една от тях. Чрез анализ на ролята на случайността в таблицата на категориите в *Критика на чистия разум* е илюстрирано сложното и нерешимо за Кант напрежение между диалектическия модел при категориите и корелатите на категориите [гл. 5].

- d. Представен е детайлен, аналитичен преразказ на втора глава „Действителност“ от третия дял на *Науката логика* на Хегел, чрез който става по-ясна ролята на случайността, както и възможността тя да се съпостави със закона за големите числа на Я. Бернули [гл. 6].
4. Във връзка с развитието на понятието за случайност е разгледан периодът след средата на XIX век като **контекст на случайността**. Представени са теоретико-научните и културните основания за отделянето на този период, както и основанията за подобно наименование.
  - a. Демонстрирани са емпиричните и научни основания (напр. разпространението на топлината) за тезата, че има светогледна промяна от детерминизъм към индетерминизъм след средата на XIX век.
  - b. В рамките на *контекста на случайността* са разгледани разбиранията на *теория на вероятностите* [гл. 7] и съвременната *теория на информацията* [гл. 8] спрямо предходните третираня на случайното. В първия случай са демонстрирани влиянията върху философията, а във втория случай – възможността за такова влияние.